

DOI: 10.15276/ETR.01.2021.5
 DOI: 10.5281/zenodo.4724024
 UDC: 336.143.2.352
 JEL: O18, R10

ВНУТРІШНЬОРЕГІОНАЛЬНІ ЧИННИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГРОМАД (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

INTRA-REGIONAL FACTORS AND TENDENCIES OF FORMATION OF FINANCIAL AND ECONOMIC POTENTIAL OF COMMUNITIES (ON THE EXAMPLE OF LVIV REGION)

Natalia P. Drebot, PhD in Economic, Associate Professor
 Educational and Scientific Institute of Economic
 and Social Relations UBS, Lviv, Ukraine
 ORCID: 0000-0003-0742-0967
 Email: drebot72@gmail.com

Received 30.01.2021

Фінансовою основою розвитку територіальних громад є місцеві бюджети. В процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади функціонування місцевих бюджетів повинно бути спрямоване на активізацію внутрішнього потенціалу, застосування механізмів нарощення доходної бази, забезпечення оптимального використання ресурсів громади та її стабільного економічного розвитку.

Особливої актуальності зазначені питання набувають у зв'язку з реалізацією адміністративно-територіальної реформи, внесенням змін до бюджетно-податкового законодавства та реалізацією низки секторальних реформ. В умовах зазначених змін з'являються нові ризики, вирішення яких вперше повністю покладається на органи місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Дослідженню теоретичних аспектів розвитку місцевих бюджетів як фінансової основи існування територіальних громад присвячені праці багатьох українських та зарубіжних учених. Вивченням проблем ресурсного забезпечення розвитку адміністративно-територіальних одиниць в умовах фінансової децентралізації займалися такі вчені: Н. Апатов [1], С. Біла [3], Д. Білінський [4], Т. Бондарук [5], І. Луніна [7], Ю. Раделицький [11] та ін. Тематиці формування системи міжбюджетних відносин й забезпечення ефективного розподілу трансфертів, горизонтального та вертикального вирівнювання присвячені праці О. Берданова [2], Ю. Раделицький [12], Б. Пшика [12], І. Сторонянської [13], Х. Патицької [13].

Виділення невирішених раніше частин

Дребот Н.П. Внутрішньорегіональні чинники та тенденції формування фінансово-економічного потенціалу громад (на прикладі Львівської області). Оглядова стаття.

У статті розкрито актуальні питання формування бюджетного потенціалу Львівської області як основної складової його фінансово-економічного розвитку. Проаналізовано рівень фінансової залежності місцевих бюджетів Львівської області в розрізі районів та міст обласного значення від міжбюджетних трансфертів. Визначено склад та структуру податкових надходжень, що дозволяє виявити особливості розвитку адміністративно-територіальних одиниць області. Дано оцінку рівню використання фінансово-економічного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць Львівської області зі сторони визначення ефективності формування власних доходів місцевих бюджетів.

Ключові слова: бюджетний потенціал, місцевий бюджет, територіальна громада, податкові надходження, фінансово-економічний потенціал Львівської області

Drebot N.P. Intra-regional factors and tendencies of formation of financial and economic potential of communities (on the example of Lviv region). Review article.

The article reveals topical issues of forming the budget potential of Lviv region as the main component of its financial and economic development. The level of financial dependence of local budgets of Lviv region in terms of districts and cities of regional significance on intergovernmental transfers is analyzed. The composition and structure of tax revenues are determined, which allows to identify the features of the development of administrative-territorial units of the region. An assessment of the level of use of financial and economic potential of administrative-territorial units of Lviv region in terms of determining the effectiveness of the formation of own revenues of local budgets.

Keywords: budget potential, local budget, territorial community, tax revenues, financial and economic potential of Lviv region

загальної проблеми

Проте, не зменшуючи важливості попередніх результатів наукових досліджень залишились недостатньо розкриті ділянки проблематики, які стосуються питань, що пов'язані з формуванням місцевих бюджетів в умовах системних трансформацій в економіці та державному управлінні з урахуванням фінансової децентралізації та зміни ролі органів місцевого самоврядування у забезпеченні соціально-економічного розвитку громади. Зокрема, це створення фінансово спроможних життєздатних територіальних громад та реалізація на місцевому рівні інструментарію управління фінансовими й економічними процесами.

Метою статті є аналіз формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад Львівської області в розрізі районів та міст обласного значення.

Виклад основного матеріалу дослідження

Львівська область належить до високо урбанізованих регіонів України, її економіка є такою, що орієнтована на послуги. В структурі районів області можна виділити три групи районів: щільно заселені урбанізовані райони центральної Львівщини, малозаселені сільські райони північного сходу та гірські райони південного заходу. Для кожної групи районів області притаманні відповідні особливості соціально-економічного розвитку, дослідивши які можна визначити їх вплив на розвиток економіки області в цілому та визначити особливості використання фінансово-економічного потенціалу кожної групи зокрема. Серед таких особливостей слід виділити проблему низького рівня урбанізації та низької щільності населення в периферійних районах, які створюють суттєві перешкоди для ефективного розвитку території. Окремим питанням виступає наявність міст обласного значення в районах області, що «штучно розриває економіку, соціальну сферу, рух ресурсів в межах району, а також спотворює низку статистичних показників для районів» [14].

Відтак, громіздка структура місцевих бюджетів області спричиняє появу проблем ефективного управління фінансовими ресурсами та використання бюджетного потенціалу території.

До цих проблем належать: складність ефективного управління бюджетними ресурсами; роздрібненість територіальних громад та наявність таких, в яких кількість жителів не перевищує 1000 осіб; труднощі чіткого визначення меж між територіальними утвореннями тощо.

Початок адміністративно-територіальної реформи та децентралізації одним з основних завдань має вирішення цих питань, зокрема, укрупнення населених пунктів та формування спроможних територіальних громад.

10 червня 2020 року, на офіційному сайті уряду офіційно опубліковано розпорядження №624-р від 27 травня 2020 року «Про

затвердження перспективного плану формування територій громад Львівської області». Відповідно до документу, Львівська ОТГ налічуватиме 18 міст та сіл, а загалом на Львівщині передбачено 73 об'єднані громади.

17 липня 2020 року, Верховна Рада прийняла постанову №3650 про утворення та ліквідацію районів. В Україні буде 136 нових районів замість існуючих 490. У Львівській області утворять сім великих районів замість нинішніх 20 – Дрогобицький, Золочівський, Львівський, Самбірський, Стрийський, Червоноградський, Яворівський.

Аналізуючи показники розвитку районів Львівської області у період до початку реформи місцевого самоврядування (2013 рік) та після її початку (2019 рік) слід зауважити, що аналіз здійснюється без врахування бюджетів ОТГ, які були утворені 2017 році та у 2018 році мали прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Такий перехід ОТГ сприяв значному зниженню спроможності районів, на території яких було утворено громади.

Для того, щоб визначити рівень самостійності місцевих бюджетів Львівської області в забезпеченні відповідних показників доходів на одну особу, доцільним є проаналізувати показники фінансової залежності бюджетів від надання з державного бюджету міжбюджетних трансфертів, рис. 1.

З аналізу динаміки рівня фінансової залежності місцевих бюджетів Львівської області в розрізі районів та міст обласного значення від міжбюджетних трансфертів можна зробити такі висновки:

- зміни у функціонуванні системи міжбюджетного вирівнювання, які відбулися в результаті бюджетно-податкової децентралізації, сприяли зниженню диференціації в розподілі міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами Львівської області;
- середній показник фінансової залежності місцевих бюджетів Львівської області у 2019 році становив 66,1%, що значно нижче аналогічного показника 2013 року – на 6,0 в.п., що свідчить про позитивні результати реформування;
- найменш залежними від фінансової допомоги з державного бюджету є міста Трускавець (37,2%), Львів (37,5%) та Моршин (39,2%), два з яких є важливими туристично-рекреаційними центрами Львівщини і України загалом, а Львів є одним з найбільших та економічно найрозвиненіших міст України. Серед районів області найнижчим рівнем фінансової залежності характеризуються Стрийський (46,5%), Кам'янка-Бузький (54,1%), Дрогобицький (62,7%), Жовківський (63,6%) та Пустомитівський (63,8%) – урбанізовані економічно розвинені райони;
- найбільшим рівнем залежності від фінансової підтримки з центру характеризуються

Турківський (87,9%), Самбірський (86,2%) та Старосамбірський (82,9%) – тобто гірські райони Львівщини.

Аналізуючи бюджетний потенціал Львівської

області як основну складову його фінансово-економічного потенціалу, важливим є визначення власних доходів місцевих бюджетів на одну особу та дослідження джерел їх формування, табл.1

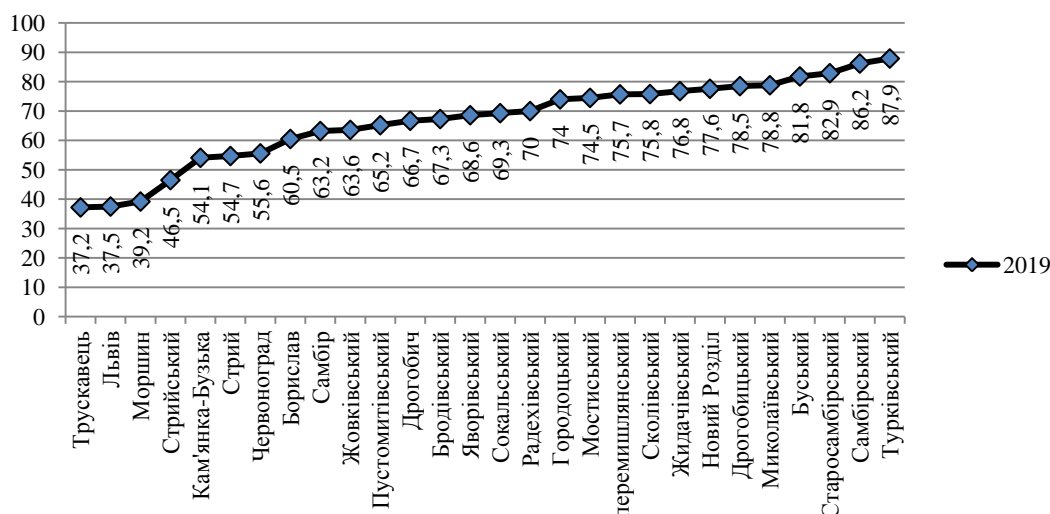

Рисунок 1. Динаміка рівня фінансової залежності місцевих бюджетів Львівської області в розрізі районів та міст обласного значення від міжбюджетних трансферів у 2019р.,%

Джерело: складено автором за матеріалами [8,14,15].

При порівнянні рівня доходів на одного жителя в розрізі районів та міст обласного значення Львівської області видно, що реформування бюджетно-податкової системи сприяло покращенню економічної ситуації в області загалом та в окремих районах зокрема. У 2016 році 17 з 20-ти районів області та місто Новий Розділ характеризувалися рівнем доходів на одну особу меншим 1 040,5 грн.

У 2019 році адміністративно-територіальних утворень, які характеризувалися низьким рівнем доходів на особу (менше 2 518,1 грн.), було тринадцять: 11 районів та міста Новий Розділ і Дрогобич. Натомість, Кам'янка-Бузький (4 523,8 грн.) та Стрийський (5 037,6 грн.) райони, а також Трускавець (5 081,7 грн.), Львів (5 912,0 грн.) та Моршин (7 299,8 грн.) характеризувалися як адміністративно-територіальні утворення з рівнем власних доходів на жителя вищим за середній по області.

Якщо звернути увагу на темп приросту власних доходів на одну особу при порівнянні 2019 та 2016 років, найвищими показниками характеризуються Дрогобицький (450,2%), Жовківський (401,0%), Яворівський (375,3%), Городоцький (358,3%) та Пустомитівський (351,5%) райони. Найнижчими – Миколаївський (168,9%), Самбірський (198,5%) та Буський (191,5%).

Таким чином, дослідження структури доходів місцевих бюджетів Львівської області в розрізі районів та міст обласного значення дозволяє зробити такий висновок: основними джерелами наповнення бюджетів є міжбюджетні трансферти з державного бюджету та податкові доходи.

Якщо міжбюджетні трансферти визначаються як спосіб державної підтримки місцевих бюджетів, то податкові доходи виступають одним з індикаторів ефективності використання фінансово-економічного потенціалу території.

Таблиця 1. Динаміка власних доходів місцевих бюджетів Львівської області в розрізі районів та міст обласного значення у 2016-2019 рр.

	2016	2017	2018	2019	Темп приросту 2019 до 2016рр.,%
1	2	3	4	5	6
Міста					
Львів	2404,0	2590,8	4003,1	5912,0	245,9
Борислав	1272,4	1541,0	1524,3	3363,7	264,4
Дрогобич	1123,5	1105,0	1313,1	2320,3	206,5
Моршин	3120,7	4302,4	3342,9	7299,8	233,9
Новий Розділ	682,7	898,8	944,2	1681,1	246,2
Самбір	1310,8	1418,6	1624,9	2673,1	203,9
Стрий	1647,7	1716,0	1938,1	3419,0	207,5
Трускавець	2330,5	2141,0	2667,7	5081,7	218,0

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6
Червоноград	1175,2	1231,1	1537,8	2963,0	252,1
Середнє по містах	1674,2	1882,7	2099,6	3857,1	230,4
Райони					
Бродівський	857,6	1015,8	1412,6	2604,2	303,7
Буський	719,4	200,0	1097,8	1377,7	191,5
Городоцький	734,8	765,0	1344,9	2633,0	358,3
Дрогобицький	347,0	377,4	562,9	1562,6	450,2
Жидачівський	818,3	824,3	3900,5	1637,5	200,1
Жовківський	713,4	729,9	3583,8	2861,1	401,0
Золочівський	754,7	913,2	1215,8	2589,9	343,1
Кам'янка-Бузький	1334,6	1406,2	2754,3	4523,8	339,0
Миколаївський	952,4	1004,0	1311,5	1608,3	168,9
Мостиський	643,6	702,8	1245,1	1964,9	305,3
Перемишлянський	697,7	776,3	959,7	2001,8	286,9
Пустомитівський	902,2	996,1	1911,6	3171,7	351,5
Радехівський	943,0	1126,7	1141,1	1977,7	209,7
Самбірський	465,7	536,0	756,8	924,3	198,5
Сколівський	764,2	893,2	1195,8	2030,1	265,7
Сокальський	1054,8	1139,0	5207,7	2273,4	215,5
Старосамбірський	563,7	666,3	758,5	1252,9	222,3
Стрийський	1360,0	1463,0	1831,7	5037,6	370,4
Турківський	463,3	475,7	602,1	1024,2	221,0
Яворівський	754,4	996,6	1711,6	2830,8	375,3
Середнє по районах	792,2	850,4	1725,3	2294,4	289,6

Джерело: складено автором за матеріалами [8, 14, 15].

Для порівняння ефективності використання фінансово-економічного потенціалу територіальних громад області в розрізі районів та

міст обласного значення наведено динаміку індексу податкоспроможності таких громад у 2019 роках, рис. 2.

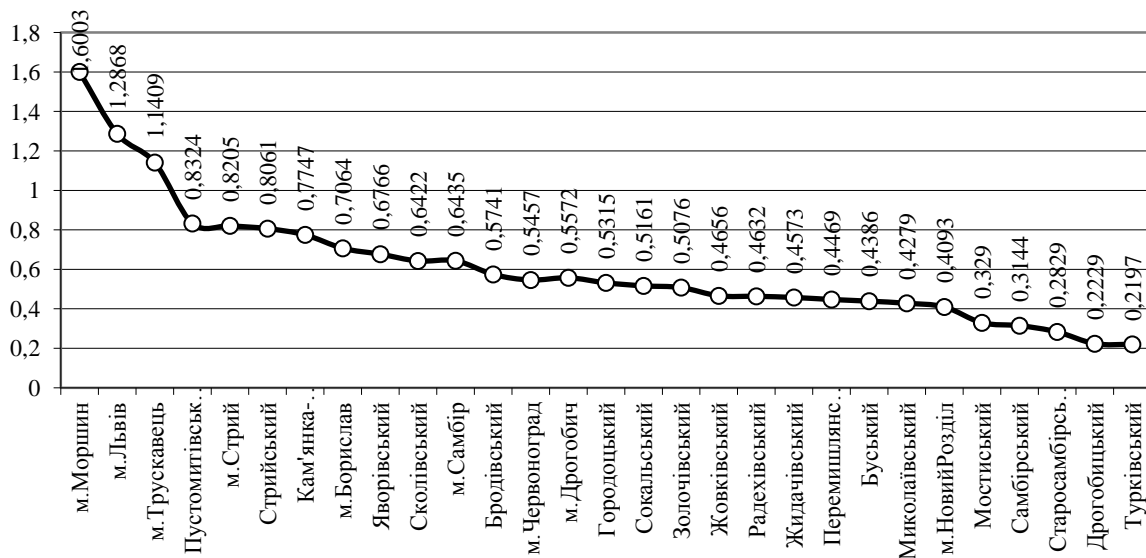

Рисунок 2. Динаміка індексу податкоспроможності територіальних громад Львівської області в розрізі районів та міст обласного значення у 2019 році

Джерело: складено автором за матеріалами [8, 14, 15].

Найвищим показником податкоспроможності характеризуються міста Моршин, Львів та Трускавець, податкові надходження до місцевих бюджетів яких є вищими середнього по області. Серед районів лідерами в рейтингу є економічно розвинені Пустомитівський, Стрийський та Кам'янка-Бузький райони. Натомість, найнижчими показниками характеризуються

Старосамбірський, Дрогобицький та Турківський райони.

Важливим етапом дослідження податкових надходжень є визначення їх складу та структури, що дозволяє виявити особливості розвитку адміністративно-територіальної одиниці, недопрацювання та «резерви» в забезпеченні ефективного соціально-економічного росту.

При порівнянні структури податкових надходжень місцевих бюджетів Львівської області до та після початку бюджетно-податкової децентралізації можна виокремити такі аспекти:

- по-перше, якщо у 2016 році ПДФО становив в середньому 70-71% податкових доходів місцевих бюджетів Львівської області, то у 2019 році – 54-56%. Причиною таких змін є встановлення нових нормативів відрахувань ПДФО до місцевих бюджетів: для бюджетів міст обласного значення відсоток відрахування склав 60%, тобто знизився на 15 в.п.; для районних бюджетів – 60%, тобто зріс на 35 в.п., а для бюджетів сіл, селищ та міст районного значення цей норматив склав 0% на протигагу 25% у 2016 році. Таким чином, перерозподіл надходжень від справляння ПДФО між бюджетами різних рівнів відбувся не на користь адміністративно-територіальних одиниць базового рівня. Податок на доходи фізичних осіб став доволі ефективним інструментом в руках влади в питанні стимулювання громад до об'єднання, оскільки об'єднані територіальні громад одержують на рівні з містами обласного значення 60% надходжень від ПДФО;
- по-друге, з 2015 року запроваджено акцизний податок з реалізації підакцизних товарів, який складає в середньому 9,5% податкових доходів бюджетів міст обласного значення та 15,4% – зведених бюджетів районів;
- по-третє, зросла частка місцевих податків та зборів, що є наслідком зміни їх складу (зарахування плати за землю, яка до реформи була включена до зборів за спеціальне використання природних ресурсів, та зміни умов справляння податку на нерухоме майно). Якщо у 2014 році частка місцевих податків та зборів становила в середньому 11,5%, то у 2017 році – 30,0%.

Податок на доходи фізичних осіб є основним бюджетоутворюючим податком. Обсяги податку, які надходять до бюджету, прямо залежать від

результату господарської діяльності на відповідній території, табл.2.

Якщо звернути увагу на темп приросту податкових надходжень від справляння ПДФО, можна зауважити: середнє значення приросту у 2018 році по відношенні до попереднього 2017 становить 101,6%, у 2019 – 158,5%. Загалом середнє значення приросту у 2019 році до 2016 року становить 176,4%. Відтак можна зауважити, що впродовж 2016-2018 рр. надходження від справляння ПДФО стабільні. Проте, у 2019 році цей показник суттєво зріс.

Загалом у 2019 році у порівнянні з 2018 роком до Зведеного бюджету України надходження від оподаткування ПДФО зросли на 35,1% [15]. Однією причиною зростання, якою можна пояснити половину приросту, є збільшення податкової ставки для доходів нижче 10 мінімальних заробітних плат з 15% до 18%. Іншими – по-перше, проведенням індексації заробітних плат на інфляцію, по-друге, підвищенням заробітних плат у бюджетній сфері.

Окремо слід звернути увагу на рівень залежності розвитку підприємництва на території досліджуваних адміністративно-територіальних утворень Львівської області та показників ПДФО, що надходить до місцевих бюджетів. Так, найбільше великих та середніх підприємств функціонує в м.Львів (487), Пустомитівському (38), Яворівському (31), Жовківському (29), Сокальському районах (26) та м.Дрогобич(26).

В адміністративно-територіальних утвореннях, де кількість великих та середніх підприємств значно нижча середнього рівня по області (Новий Розділ (0), Самбірський (3), Турківський (4), Старосамбірський (9)), обсяги надходжень ПДФО найнижчі в області, що свідчить про прямий зв'язок кількості функціонуючих суб'єктів господарювання на відповідній території, рівня заробітних плат і кількості працюючих та надходжень до бюджету податку на доходи фізичних осіб.

Таблиця 2. Динаміка надходження ПДФО до місцевих бюджетів Львівської області в розрізі районів та міст обласного значення у 2016 та 2019 рр. (тис. грн.)

	Роки				Темп приросту,%			
	2016	2017	2018	2019	2017р. до 2016р.	2018р. до 2017р.	2019р. до 2018р.	2019р. до 2016р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Міста								
Львів	1217107,1	1287517,8	1289919,5	1969862,8	105,8	100,2	152,7	161,8
Борислав	28975,7	31625,5	30702,0	45063,9	109,1	97,1	146,8	155,5
Дрогобич	64900,8	64056,3	61592,7	92078,3	98,7	96,2	149,5	141,9
Моршин	11285,6	10551,4	9244,6	14459,4	93,5	87,6	156,4	128,1
Новий Розділ	13373,8	16118,9	17650,2	25202,0	120,5	109,5	142,8	188,4
Самбір	33915,9	35962,0	36799,4	51611,7	106,0	102,3	140,3	152,2
Стрий	60284,6	63048,8	58883,2	95516,8	104,6	93,4	162,2	158,4
Трускавець	33634,9	29240,7	27828,3	41989,6	86,9	95,2	150,9	124,8
Червоноград	64925,3	66825,4	69563,1	97180,4	102,9	104,1	139,7	149,7

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Середнє по містах	169822,63	178327,42	178020,33	270329,43	105,0	99,8	151,9	159,2
Райони								
Бродівський	36702,9	43289,6	42379,2	67621,5	117,9	97,9	159,6	184,2
Буський	22382,7	22265,9	23704,7	31587,0	99,5	106,5	133,3	141,1
Городоцький	35629,1	35274,7	40828,3	74773,0	99,0	115,7	183,1	209,9
Дрогобицький	15688,6	16651,9	16311,0	68426,5	106,1	98,0	419,5	436,2
Жидачівський	34193,4	33187,8	29399,6	38325,1	97,1	88,6	130,4	112,1
Жовківський	47247,9	47877,3	48305,3	69385,1	101,3	100,9	143,6	146,9
Золочівський	32911,4	37855,4	42066,2	72020,4	115,0	111,1	171,2	218,8
Кам'янка-Бузький	44382,0	47679,6	49544,5	74234,4	107,4	103,9	149,8	167,3
Миколаївський	29377,0	31422,2	26747,0	33951,8	107,0	85,1	126,9	115,6
Мостиський	23731,2	25592,7	25994,5	40643,5	107,8	101,6	156,4	171,3
Перемишлянський	18148,0	20765,0	20310,1	33271,4	114,4	97,8	163,8	183,3
Пустомитівський	63842,7	69729,0	73704,8	117109,2	109,2	105,7	158,9	183,4
Радохівський	30424,3	33820,6	25751,2	37032,0	111,2	76,1	143,8	121,7
Самбірський	17200,5	21980,2	21608,6	13863,0	127,8	98,3	64,2	80,6
Сколівський	22464,9	24726,2	26113,0	36423,9	110,1	105,6	139,5	162,1
Сокальський	78535,3	82458,3	89005,8	120913,9	105,0	107,9	135,8	154,0
Старосамбірський	23553,1	23848,2	22190,7	31261,9	101,3	93,0	140,9	132,7
Стрийський	64493,8	69702,2	80262,6	115211,1	108,1	115,2	143,5	178,6
Турківський	16441,0	16478,1	15701,4	22412,3	100,2	95,3	142,7	136,3
Яворівський	59031,7	82346,0	105594,8	172395,5	139,5	128,2	163,3	292,0
Середнє по районах	35819,1	39347,5	41276,2	63543,1	109,2	101,6	158,5	176,4

Джерело: складено автором за матеріалами [8,14,15].

Внаслідок реформи бюджетно-податкової системи з 1 січня 2015 року було запроваджено акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів та продукції. В середньому частка цього податку в податкових доходах місцевих бюджетів

Львівської області становила станом на 2019 рік 13,6%. При цьому, слід відмітити залежність обсягів сплати до місцевих бюджетів акцизного податку від географічного розташування адміністративно-територіальної одиниці, рис. 3.

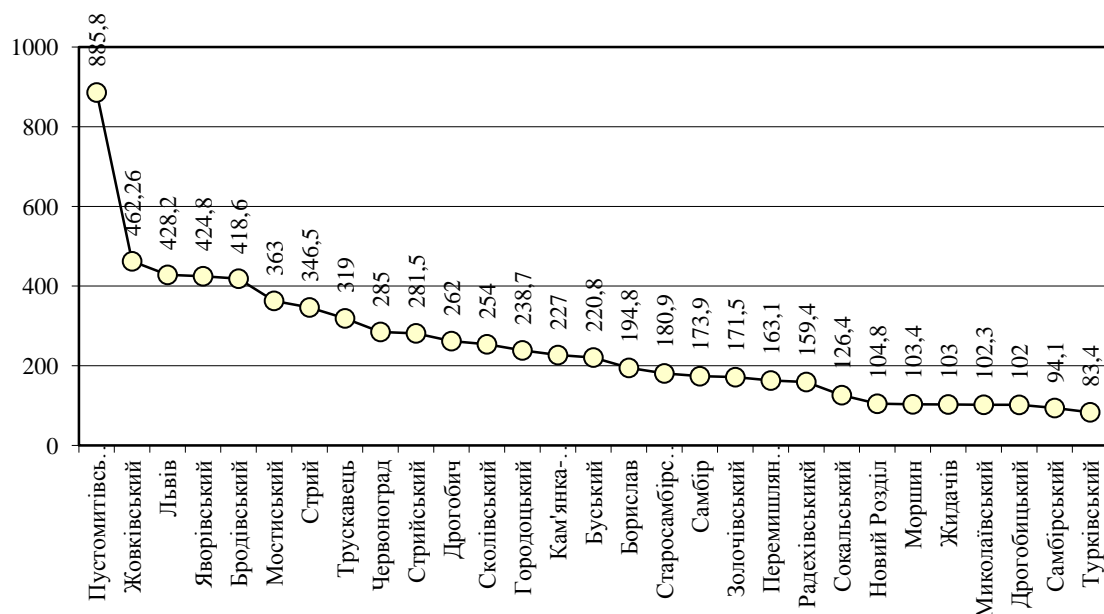

Рисунок 3. Надходження акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів та продукції в розрахунку на одну особу у Львівській області у 2019р., грн.

Джерело: складено автором за матеріалами [8,14,15].

Так, найвищими обсягами надходження на одну особу від акцизного податку характеризується Пустомитівський район (885,8 грн.), причиною чого є його вигідне географічне положення, зокрема, наближеність обласного центру, а також проходження важливих автошляхів. Високим рівнем доходу від оподаткування акцизним податком характеризуються також Жовківський, Яворівський та Мостиський – прикордонні райони області, і, звичайно, місто Львів. Нижчими показниками характеризуються периферійні райони області, зокрема, Турківський та Самбірський.

Відтак, акцизний податок, ставши вагомим дохідним джерелом для наповнення місцевих бюджетів передовсім у приміських та прикордонних територіях, загострив проблему соціально-економічної диференціації розвитку регіонів. Як показує дослідження його наповнення бюджетів Львівської області, найбільші обсяги доходів від податку надходять до бюджетів «багатих» адміністративно-територіальних утворень, а не «бідних».

Важливим видом податкових надходжень, які доцільно проаналізувати, є місцеві податки та збори. Їх економічну роль для розвитку адміністративно-територіальних одиниць базового рівня важко переоцінити, оскільки в питанні адміністрування цих платежів держава надає органам місцевого самоврядування певну самостійність та право вибору. Крім того, це податки, які повністю надходять до бюджетів територіальних громад, а відтак є стимулом до економічного розвитку та, відповідно, збільшення надходжень до місцевих бюджетів.

Якщо проаналізувати склад та структуру місцевих податків та зборів до та після бюджетно-податкової децентралізації, то відзначається зростання частки цих податкових платежів у складі податкових доходів місцевих бюджетів. Якщо у 2016 році частка місцевих податків та зборів становила в середньому 11,5%, то у 2019 році – 30,0%. Таке зростання – результат проведених реформ та переформатування системи місцевих податків, зокрема, включення до їх складу плати за землю.

Якщо детальніше дослідити ці зміни, можна отримати такі результати:

- по-перше, скоротилася частка єдиного податку в складі місцевих податків та зборів з 87,8% у 2016 році до 46,1% у 2019 році, тобто майже наполовину, що можна пояснити появою в складі місцевих податків та зборів ще одного важливого платежу. При цьому, при порівнянні 2019 року з 2016 роком середній показник приросту надходження до місцевих бюджетів області єдиного податку становить 282,3%;
- по-друге, земельний податок, який було зараховано до місцевих податків та зборів в результаті бюджетно-податкової децентралізації, є вагомим дохідним джерелом: його частка в складі місцевих податків

коливається в межах 22,6% (Новий Розділ) – 65,5% (Жовківський район). Середнє значення по області у 2019 році становило 48,2%, тобто земельний податок становить практично половину надходжень усіх місцевих податків;

- в результаті розширення бази оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, зросла частка надходжень до місцевих бюджетів від сплати цього податку: з 0,3% в середньому по області до 4,8% при порівнянні 2016 та 2019 років.

Як висновок, аналізуючи рівень використання фінансово-економічного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць Львівської області зі сторони визначення ефективності формування власних доходів місцевих бюджетів, зокрема, податкових надходжень, можна зауважити наступне:

- найвищими показниками формування фінансово-економічного потенціалу характеризується м.Львів, а також економічно розвинені центральні райони області; їм значно поступаються гірські Турківський, Сколівський, а також Старосамбірський і Самбірський райони;
- якщо у 2016 році диференціація доходів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) в районах та містах обласного значення була доволі значною, а лідерами за доходами на одну особу були Сколівський та Турківський райони (за рахунок надання їм додаткових міжбюджетних трансфертів), то у 2019 році коливання рівня доходів на особу дещо вирівнялися, а лідерами стали економічно розвинені м. Моршин, Городоцький та Стрийський райони;

- диференціація рівня власних доходів місцевих бюджетів Львівської області з реформуванням бюджетно-податкової системи на місцевому рівні лише посилилася.

Причин цього три.

По-перше, запровадження нового акцизного податку, який став вагомим дохідним джерелом, проте, в основному для тих адміністративно-територіальних одиниць, які мають вигідне територіальне розташування (якими є розвинені райони Львівщини).

По-друге, реформа місцевого самоврядування, призвела до «паралельного» функціонування об'єднаних територіальних громад та районних структур, які де-факто здійснюють такі ж повноваження на «необ'єднаній» території.

По-третє, реформування місцевого самоврядування відбувається в напрямку формування фінансово та економічно спроможних одиниць базового рівня з високим рівнем фінансової автономії. Відтак розвиненим центральним районам легше знайти можливості для розвитку, ніж тим, які впродовж років незалежності існували лише завдяки наданню з центру фінансової допомоги.

Висновки

Таким чином, серед основних орієнтирів розвитку місцевого бюджету Львівської області визначено такі: нарощення дохідної бази місцевих бюджетів; забезпечення ефективного здійснення видатків з бюджетів територіальних громад; удосконалення надання міжбюджетних трансфертів. Враховуючи передачу ширших повноважень на місцевий рівень, а також формування нової дохідної бази місцевих бюджетів, що стало результатом реформування бюджетно-податкового законодавства у кінці 2014 року, на сьогодні можна окреслити такі основні інструменти розвитку місцевого бюджету Львівської області та забезпечення фінансової спроможності територіальних громад:

- встановлення та адміністрування місцевих податків і зборів – враховуючи те, що Податковим кодексом органам місцевого самоврядування надано широкі повноваження у сфері встановлення саме місцевих податків та зборів, а також значне розширення складу місцевих податків та їх питомої ваги в обсягах доходів місцевих бюджетів, саме ці податкові платежі є вагомим інструментом наповнення місцевих бюджетів;
- розвиток підприємництва на території громади – передбачає активізацію підприємницької активності жителів територіальної громади, залучення інвестиційних ресурсів на територію громади, а також підтримку вже функціонуючих та залучення нових підприємств у громаду; дозволяє

максимізувати надходження податків та зборів до бюджету територіальної громади, а також забезпечити відповідний рівень зайнятості на території громади;

- розпорядження майном, яке знаходиться у комунальній власності – передбачає можливість отримання доходу від надання майна в оренду або його продажу чи за умови ефективного користування ним; дає можливість отримання додаткових надходжень до місцевого бюджету;
- співробітництво територіальних громад – передбачає взаємодію між окремими територіальними громадами з метою надання відповідних соціальних послуг населенню; дозволяє забезпечити економію на масштабі, тобто ефективне використання фінансових ресурсів;
- управління та розпорядження земельними ресурсами – передбачає вплив органів місцевого самоврядування на визначення функціонально-планувальної структури та можливість пропозицій щодо зміни меж населеного пункту, що дозволяє ефективно використовувати земельні ділянки та залучати інвесторів на територію громади;
- правова культура органів місцевого самоврядування – передбачає забезпечення ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування з населенням та суб'єктами господарювання.

Abstract

Local government reform was designed primarily to ensure the capacity of local governments to develop the community. Therefore, the local budget is the main financial base for community development. Theoretical bases of functioning of local budgets are opened, the economic nature and factors of social and economic development of territorial communities, a role of local budgets in maintenance of their capacity in the conditions of financial decentralization are investigated.

The main features of the local budget are determined: the territorial affiliation of the local budget and the dependence of its formation and use of financial resources on the economic potential of the territory; social orientation; dependence on the peculiarities of building a system of intergovernmental relations; legislative and normative-legal certainty of peculiarities of drawing up and functioning of local budgets; the presence of participants in budgetary relations.

Topical issues of forming the budget potential of Lviv region as the main component of its financial and economic development are revealed. The level of financial dependence of local budgets of Lviv region in terms of districts and cities of regional significance on intergovernmental transfers is analyzed. The composition and structure of tax revenues are determined, which allows to identify the features of the development of administrative-territorial units of the region. An assessment of the level of use of financial and economic potential of administrative-territorial units of Lviv region in terms of determining the effectiveness of the formation of own revenues of local budgets.

Given the reduction of the level of financial dependence of local budgets on the central level, the issue of finding tools to increase their revenue base and maximize the effect of the use of financial resources is one of the main tasks of local governments. Thus, among the main guidelines for the development of the local budget of Lviv region are identified as follows: increasing the revenue base of local budgets; ensuring the effective implementation of expenditures from the budgets of territorial communities; improving the provision of intergovernmental transfers.

Strategic priorities for the development of local budgets as a basis for financial support of local self-government have been identified. The expediency of using the following tools is substantiated: powers to establish and administer local taxes and fees, to expand the composition of local taxes and their share in local

budget revenues; business development in the community; disposal of property that is in communal ownership; cooperation of territorial communities; management and disposal of land resources; legal culture of local governments.

Список літератури:

1. Апатов Н.В. Оцінка ефективності місцевих бюджетів // Економіка регіонів. – 2010. – № 4. – С. 15-22.
2. Берданова О., Вакулєнко В. Стратегічне планування місцевого розвитку: практичний посібник // Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні». DESPRO. К.: ТОВ «Софія-А». – 2012. – 88 с.
3. Біла С.О. Вплив децентралізації на стимулювання економічного зростання територіальних громад в Україні // Економіка і право. – 2015. – Вип. 27. – С. 60-68.
4. Білінський Д.О. Місцеві бюджети як складова публічної фінансової системи // Університетські наукові записки. – 2012. – № 4 (44). – С. 305-308.
5. Бондарук Т.Г. Доходи місцевих бюджетів в умовах децентралізації // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2015. – №1. – С. 51-56.
6. Іванова О.Ю., Белікова Н.В. Формування фінансової самодостатності регіонів в контексті реалізації економічних реформ // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 3(177). – С. 219-229.
7. Луніна І.О. Бюджетна децентралізація в Україні в контексті європейських тенденцій // Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. – 2016. – №2. – С. 155-171.
8. Офіційний сайт Львівської обласної ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://loda.gov.ua/upload/users>.
9. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 8. 07.12.2019 № 2246-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>.
10. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 червня 1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
11. Раделицький Ю.О. Місцеві бюджети в умовах поглиблення фінансової децентралізації в Україні: монографія. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. – 2018. – 312 с. (19,62 д.а.). (рецензія Лисяк Л. В. «Місцеві бюджети в умовах поглиблення фінансової децентралізації в Україні» // Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку». – 2018. – Вип. 24. – С. 460-462.).
12. Раделицький Ю.О., Пшик Б.І. Методологічні засади дослідження міжбюджетних відносин в контексті розвитку процесів фінансової децентралізації // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2017. – Вип. 3 (125). – С. 29-42.
13. Сторонянська І.З., Патицька Х.О. Проблеми та напрями оптимізації процесу формування ОТГ: за результатами першого етапу адміністративно- фінансової децентралізації. Регіональна економіка. НАН України. ДУ «Ін-т регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАНУ». Львів. – 2017. – №4. – С. 65-78.
14. Стратегія розвитку Львівської області на період 2021-2027 років. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://loda.gov.ua/upload/users_files/22/upload/948_Strategija.pdf.
15. Фінансово-аналітичні матеріали: Фінансова децентралізація в Україні: перший етап успіху [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/.pdf>.

References:

1. Apatov N.V. (2010). Estimation of efficiency of local budgets. *Economy of regions*, 4, 15-22.
2. Berdanova O., Vakulenko V. (2012). *Strategic planning of local development: a practical guide*. Swiss-Ukrainian project "Support to decentralization in Ukraine". DESPRO. K.: Sofia-A LLC.
3. Bila S.O. (2017). The impact of decentralization on economic stimulation growth of territorial communities in Ukraine. *Economics and Law*, 27, 60-68.
4. Bilinsky D.O. (2012). Local budgets as a component of the public financial system. *University scientific notes*, 4 (44), 305-308.
5. Bondaruk T.G. (2015). Revenues of local budgets in terms of decentralization. *Scientific Bulletin of the National Academy of Statistics, Accounting and Auditing*, 1, 51-56.
6. Ivanova O.Yu., Belikova N.V. (2016). Formation of financial self-sufficiency of regions in the context of economic reform. *Actual problems of economy*, 3 (177), 219-229.
7. Lunina I.O. (2016). Budget decentralization in Ukraine in context European trends. *Collection of scientific works of the University of the State Fiscal Service of Ukraine*, 2, 155-171.
8. Official site of the Lviv regional council. Retrieved from <https://loda.gov.ua/upload/users>.

9. On the State Budget of Ukraine for 2020: Law of Ukraine of 8. 07.12.2019 № 2246-VIII. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>.
10. On local self-government in Ukraine: Law of Ukraine of June 21, 1997 № 280/97-VR Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
11. Radelitsky Y.O. (2018). Local budgets in terms of deepening financial decentralization in Ukraine: a monograph. Lviv: LNU named after Ivan Franko (19.62 d.a.). (review Lysyak L.V. "Local budgets in terms of deepening financial decentralization in Ukraine" (2018). Electronic scientific and practical journal "Market Infrastructure", 24, 460-462).
12. Radelitsky Y.O., Pshyk B.I. (2017). Methodological principles of research of intergovernmental relations in the context of development of processes of financial decentralization. Socio-economic problems of the modern period of Ukraine, 3 (125), 29-42.
13. Storonyanska I.Z., Patytska H.O. (2017). Problems and directions of optimization of UTC formation process: according to the results of the first stage of administrative and financial decentralization. Regional economy. NAS of Ukraine. SI "Institute of Regional Studies named after M.I. Dolishny NASU". Lviv, 4, 65-78.
14. Development strategy of Lviv region for the period 2021-2027. Retrieved from https://loda.gov.ua/upload/users_files/22/upload/948_Strategija.pdf.
15. Financial and analytical materials: Financial decentralization in Ukraine: the first stage of success Retrieved from <http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/.pdf>.

Посилання на статтю:

Дребот Н.П. Внутрішньорегіональні чинники та тенденції формування фінансово-економічного потенціалу громад (на прикладі Львівської області) / Н. П. Дребот // *Економіка: реалії часу. Науковий журнал.* – 2021. – № 1 (53). – С. 50-59. – Режим доступу до журн.: <https://economics.opu.ua/files/archive/2021/No1/50.pdf>.
DOI: 10.15276/ETR.01.2021.5. DOI: 10.5281/zenodo.4724024.

Reference a Journal Article:

Drebot N.P. Intra-regional factors and tendencies of formation of financial and economic potential of communities (on the example of Lviv region) / N. P. Drebot // *Economics: time realities. Scientific journal.* – 2021. – № 1 (53). – P. 50-59. – Retrieved from <https://economics.opu.ua/files/archive/2021/No1/50.pdf>.
DOI: 10.15276/ETR.01.2021.5. DOI: 10.5281/zenodo.4724024.

